

Oly férfi, kit barát és ellenség osztatlan figyelmével szokott megajándékozni, valahányszor a nemzetiségek egymásra robbannak, dr. Herbst Eduárd (szül. 1820-ban), kipróbált bajnoka az „osztrák-németiség”-nek. 1847-ben a jogtudományok rendes tanárának nevezték ki a lemergi egyetemre, honnan 1858-ban hasonló minőségben Prágába hívatott. 1861-ben a cseh tartománygyűlés tagjává választották s azóta folyvást ugyanazt a kerületet képviseli. A tartománygyűlés még ugyanazon évben a birodalmi tanácsba küldte követül s az egyenes választások behozatala után még egy más kerület is a reichsrath képviselőházába választotta, melynek azóta szakadatlanul tagja. 1867-ben igazságügyminiszter lett s az maradt 1870-ig.

Herbst a német körökben igen népszerű egyéniség. Csehország számos városának és községének diszpolgára. Nagy mértékben bírja az ékesszólás hatalmát s használja is azt, a hol szükségét látja, kiméletlenül. Az általa helyeseknek fölsimert czélok követésében tántoríthatlan s mint valami hadvezér, még az apróbb vereségeket is megkoczkáztatja, hogy megnyerhesse a döntő ütközetet. Egész komolyan kívánja Csehország közigazgatási kettéválasztását, mely szerint a német kerületek vagy önállóan kormányoztatnának, vagy Ausztriához csatoltatnának, mely terve még saját követői között is sok ellenzőre talál.

Tüzes harczoza a csehországi németek ügyének dr. Schmeykal Ferencz (szül. 1826-ban), prágai ügyvéd, kinek parlamenti szereplése szintén 1861-től kezdődik, a mikor a tartománygyűlés és a tartományi bizottság tagja lett, azóta folyton megtartván mind a két parlamenti tisztelet. Erélyesen szokott lándzsát törni a német kultúra mellett s számos párthívének, kivált az akadémiák ifjuságnak s a lelkesítője minden német nemzetiségi törekvésében. Szónoklataiban kevesebb az erő és tartalom, mint azt bajtársánál, Herbstnél találjuk, de mesterileg érti az érzelmekre hatást s tud lelkesíteni. Szintén sok csehországi német város diszpolgára.

Velők szemben, a csehek pártja élén is nem kevésbé nevezetes férfiak állanak, kik közül ez alkalommal a két árnyalatu, az ó és az ifjú cseh párt vezérei néhányának arczképét mutatjuk be.

A cseh nemzeti párt legjelentékenyebb tagja, a történetíró Palacky halála óta pártjának egyedüli vezére dr. Rieger László (született 1818-ban), nem közönséges szabású politikus, kinek nemzete igen sokat köszönhet. Hatása a cseh népnevelés és irodalom emelése körül is jelentékeny mértékben érvényesült; de legfőbb czélja, mely utáni törekvésében bámulatra méltó tevékenységet és fáradhatatlanságot tanusított, a cseh királyság politikai önállósága volt. A nemzeti párt szervezkedésekor Palackyval együtt lépett annak élére. 1861-ben országgyűlési képviselő lett s mint ilyen a birodalmi tanácsba is beválasztatott, hol erélyesen lépett föl a centralisztikus áramlat ellen, Ausztria föderalista irányban leendő alakulásának szükségére s Csehország önállósítása mellett emelvén föl szavát. Az ellenállási politika idejében természetesen távol maradt a reichsrathtól s az ifjú cseheknek a birodalmi tanácsba lépése után is megtartá pártját a passzív ellenállás talaján. 1879-ben e tartózkodó politika abbahagyása után újra elfoglalta helyét a reichsrathban.

Honfitársai közti tekintélyének czáfolhatatlan bizonyítéka az, hogy több mint száz városi és községi testület választotta diszpolgárává. Álláspontja a nemzetiségi kérdésben nem mondható túlzónak. Ezt bizonyítja az a nyilatkozata is, hogy „mi sokat köszönhetünk a német kultúrának s még ez után is szükségünk van rá”. Választási reformjavaslatával, mely a németek véleménye szerint a cseheknek örök időkre biztosítaná a többséget az országgyűlésben, ezek részéről heves ellenállásra bukkant s azt az indítványát, mely szerint a kölcsönös követelések megállapítására küldessék ki egy parlamenten kívüli bizottság, a cseh-németek egyhangulag visszautasították.

Az ifjú csehpárt kevés számú mandátumainak egyikét dr. Gregr Eduárd (szül. 1819-ben) bírja, a ki legionárius volt 1848-ban. Kezdetben akadémiai pályát választott s az orvostani fizika docense volt a prágai egyetemen; de az 1861-ki események folytán szakított pályájával, hogy egészen a politikának szentelje életét. 1862. óta országgyűlési képviselő, s mint

ilyen állandó hiva a haladó szabadelvű pártnak. Hirlapi cikkekben, röpiratokban heves ostromot folytatott kivált az ó-csehek tartózkodási politikája ellen. Nemzetiségi tekintetben az engesztelhetetlenekhez tartozik.

Ime a cseh pártok vezérferfiái, kiknek magatartásától igen sok függ Ausztria jövődő alakulására.

ÓRIÁSOK CSONTJAI A BIHARMEGYEI PESTEREI BARLANGBAN.*

Szépek, bájosok a művészet remekei. A kölni dóm vagy a pápaváros temploma, Kleopatra tüje vagy Kheops pyramisa lehetnek nagyszerűek, elragadók; de összehasonlítva az emberi kéz műveit a természet alkotásaival: óh akkor „buzgón leomlom színed előtt, dicső!” s bámulom milyenségeiben, mint mekkoróságában a természet titkos műhelyében előállított csodaműveidet. Főlemelő indulattal szemlélem az emberi kéz munkáját, de megszágyenülve állok meg műveid előtt mindenható, a kit „dicsőit a zenith és nadir”.

Körülbelül ilyen gondolatokkal lehettem elfoglalva, mikor ott ültem a pesterei csontbarlang legmélyebb s legnagyobb csarnokában, 300 lábnyi vastag sziklaboltozat alatt.

A Sebes-Körös baloldali, az élesdi indulóházzal szemben, triász kori mészkő tömör, kemény sziklaiba van vájódva e barlang, a mely mintegy 45 évvel ezelőtt lett ismeretessé.

A szomszéd oláh falubeli vén emberek még emlékeznek reá, hogyan üldözték az élesdi katonafogdosó hajduk a falu egyik legényét egészen e barlang sötét odváig. A legény menekült tovább. A barlang titkos csarnokai elrejtették s el is temették örökre. Nem látta többé visszatérni soha senki. A falubeli bátrabb legények keresésére indultak aztán, de hasztalan; hire-hamvát sem találták. Mi történt vele? nem lehet tudni... Annyi bizonyos, hogy óriások laktak e barlang sötét csarnokait és titokzatos folyosóit, lehet, hogy azok okozták pusztulását... 25—30 év óta mesze földéről sok pápaszemmes tudós keresi föl e barlangot, hogy összegyűjtse az óriások csontjait, melyek borzasztó mennyiségben hevernek ott mélyen a föld gyomrában, a barlang utolsó, legnagyobb csarnokában.

Igy mesélte el ezt nekem vezetőm, a mint a barlang szája felé haladva, pihenés kedvéért meg-megállottunk a bozótokkal, bokrokkal sürtűn benőtt s különben is meredek hegy oldalán. Mély érdeklődéssel hallgattam végig szavait és aztán türelmetlenül szökdeltem föl a sziklalépcsőkön a barlang nyílásáig.

Szép világ tárult itt föl szemem előtt.

Délelőtt 10 óra lehetett. A Sebes-Körös gyönyörű völgyét, a Rézhegység és Királyhágó erdős oldalait s a Nagy-Várad felé elsimuló lankásabb tájakat a júliusi nap forró sugarai aranyozták be. A tenyészet illatos virága, a rovarok zsi-bongó-zsongó világa vett körül s mögöttem egy barlang sötét odvából rég elmúlt idők óriásainak hideg lehelletét érzem fölszállani. A gyönyörű vidék csábítólag maraszt, hogy szemlélődve mullassak bájainál; a barlang titokzatos szája dajkamések csodáival csalogat hűs csarnokai közé, s én — az utóbbit választva — jelt adok vezetőmnek az indulásra.

Oláh kalauzom háromszoros keresztet vet magára s mi leguggolva belépünk a barlang másfél méter magas nyílásán.

Meghajolva teszünk néhány lépést, míg a föld alatti labyrinth előcsarnokába érkezünk. Egy kisebb terjedelmű, két méter magas csücsíves terem ez, melybe kívülről még behatol a nap világa hozzánk, másfelől a barlang sötét torka báméskodik reánk és mi — fölösleges podgyászainkat elhelyezve az előcsarnok valamelyik zugában — megünnel keresni a sötétséget, kutatni a titokzatost.

Főlemelő fölve haladhatunk a második csarnokba, hová már alig szűrődik át a napnak némi derengő világa s ezentúl már a teljes sötétség néma, kihalt birodalmában bolyongunk, legalább nekünk úgy tetszik, mintha évezredes sirbolt avas légkörébe jutottunk volna.

Fáklyám kormozó világánál keresni kezdettem az ősemberi világ nyomait, kőszerszámait, konyhahulladékeit. Ilyesmit azonban nem

találtam. Vezetőm látta, mint ásom föl a barlang első csarnokainak szárazabb talaját, nagyokat bámult reám, aztán megmosolyogta hasztalan fáradozásomat s jóakarólag figyelmeztetett, hagyjak fel a munkával, mert óriások csontjaira itt egy sem akadok; ott vannak azok mélyen, a legutolsó csarnokban, a hol akár szekérszármra gyűjthetek magamnak.

Tovább haladtunk tehát föld alatti utunkon, mely a barlang tetőzetéről alá csepegő víz miatt mind nedvesebb és nedvesebb lett. Cseppköképződményeket a barlangban nem igen találunk; a tetőről függenek ugyan alá imitt-amott kis mészesapocskák, az u. n. stalaktitek, a nélkül azonban, hogy meglepőbb csoportozatokat alkotnának; a barlang talaján pedig legfőlebb vékonyabb-vastagabb kéregben ülepedik le az alá csepegett vízből kiváló mészsanyag.

Az ötödik és hatodik csarnokban egyszerre nagy mennyiségű élő lényekre bukkantunk s ez olyan jól esett nekem a természet ezen kihaltnak látszó, sirbolt szerű üregében. A barlang nedves falának repedéseiben százával ültek ott a fahéjszínű *Anabolia pilosa*-k. E kis reczés szárnyu rovarok itt tartották meg menyegzőjüket, távol a világ zajától s fáklyáink világa épen nem látszott őket zavarni nászéji álmadozásaikban. Ime ősemberi nyomok helyett élő rovarok világa, rég elmúlt idők érmei helyett a jelenkor forgó pénzei.

Hova-tovább hatoltunk a barlangban, annál lázasabb izgatottság, türelmetlenebb kíváncsiság szállott meg. Alig vártam, hogy a csonttemetőbe jussak.

A barlang belső régióiban azonban jóval nehezebb az előre juthatás. Helyenként egészen meghajolva, négykézláb vagy térdén csuszva haladhatunk előre. Egy helyt keskeny, aláfélé V alakulag elszűkülő hasadékok képeznek a csarnokokat összekötő folyosó falai; másutt ismét egy meredeken lefelé nyíló sziklatorokhoz érünk, melyben csak kevésbé vastag ember ereszkedhetik alá kéményseprők módjára. Ez a sziklatorok legjárhatatlanabb része az egész barlangnak. Hogy lejutassunk, meg kell világítani az alul tátongó üreget s ilyenkor a fáklyának felszálló kormos füstje fullaszt; feljövethet pedig meglehetősen keveset és kezünkkel a csaknem függőlegesen tartott fáklyáról alá csepegő szurok.

No de elfeledünk minden fáradságot, a mikor belépünk az utolsó, legmélyebben fekvő és legnagyobb csarnokba, a „medve-örvénybe”.

Egy átlag 16 méter átmérőjű, csücsíves terem ez, melynek magasságát körülbelül 25—30 méterre tehetni. 3—4 fáklya világánál csak alig vehetjük ki a csarnok zeg-zugos körvonala. Alját zsiros, agyagos sárga iszap, az u. n. barlang-iszap tölti ki, melyben halommal hevernek a diluviális korszak barlanglakó emlékeinek maradványai. Csont és csont roppant mennyiségben! Ez az óriások temetője! — Termetes lábszár-csontok és bordák, ágasbogás csigolyák, ökolnyi térdkalácsok, hatalmas medencze-csontok hevernek szerteszét a földön, vagy vannak betemetve az átázott barlang-iszapba. Helyenként aztán, a hol a lecsepegő víz kimosta az iszapos talajt, szép zománczos fogait mutatva egy-egy koponya bámul reánk sötét szemüregével.

Itt aluszszák tehát örök álmukat az eltűnt idők óriásai!

Sajátságos, kimagyarázhatatlan érzés volt, a mit érezek! 300 lábnyi sziklaboltozat alatt ülni a hegynek ezen sötét üregében, a hol körös-körül óriási sziklafalak még sötétebb tömegei emelkednek föl! Szívnie sirbolt szerű üreg avas légkörét s a fáklya kormozó világánál elmerengeni a barlanglakó óriások porladozó csontjain! Alkotni egy ideális képet arról az ősvilágról, melyben a vadbőrökre burkolt kőkori ember sikra szállt e barlangi óriások csodáival!... Mondom, mindezek sajátos elfogódást vagy a vallási gerjedelemnek egy bizonyos nemét költik fel az emberben. Polyphepos barlangjában találod magadat s Odysseus fufangjával keresed a menekülés útját, a pokol torkában vagy, s lelked láthatatlan szárnyakon emelkedik föl, föl a magasba, keresni az alkotó erőt, ki mindezt és ezekben önmagát teremté!...

Álmadozásaim után munkához láttam. Mert én is — mint afféle paleontologus — az óriások csontjai végett látogattam e barlanghoz, mely — a mint olvasóm már gyaníthatja is — nem egyéb mint egy diluviális csontbarlang. Lakóhelye azoknak a barlangi állatoknak, me-

* E barlang helyszínrajzára vonatkozó adatokat lásd e lapok 1861-iki évfolyamának 5-ik számában 55. lap.

lyek sok-sok ezer év előtt valószínűleg az első emberrel együtt éltek a földszínen. Ezek a kipszult őslények a barlang első, szárazabb csarnokaiban élhettek. Itt valamely katasztrófa, mondjuk egy óriási vízáradás, egy — a barlang száján felül emelkedő — örvény megölte őket s szétesett vázrészüket bemosta a barlang legmélyebben eső részeibe és itt szemfedőül betakarta sárga iszapijával. E föltevést valószínűvé teszi a barlang ez idei helyszínrája s az a körülmény, hogy a csontok össze-visszahányva, rendetlenül vannak beágyazva a barlang iszapijába.

A kihalt állatóriások között leggyakrabban találkozzunk a *barlangi medve* (*Ursus spelaeus*) csontjaival. Ezekből igazán szekér számra lehetne innen anyagot gyűjteni. A medvék kívül ritkábban fordulnak elő a *barlangi hiéna* (*Hyena spelaeus*) és *barlangi farkas* (*Canis spelaeus*) csontjai.

A csontok, dacára a sok ezer évnek, a mióta itt hevernek, egészen épek, csak hogy mállekonyak. A kiásás alkalmával igen óvatosan kell elbánni velük, különben szétesnek, elporlanak.

Lázás sietséggel igyekszik az ember összegyűjteni e szép ősméltós-maradványokat s csak mikor a barlangból kijutásra kerül a sor, akkor veszi észre, hogy zsákmányának nagy részét ott kell hagyni, ha ép-kézlab akar kijutni maga, s meglehetősen épségben akar napvilágra hozni legalább 1—2 medvekoponyát. A szűk sziklatorok, a V alakú sziklafolyosó nagyon megnehezítik a barlang nagyobb mérvű kizsákmányolását.

Igy kellett nekem is ott hagyni öt órai fáradozásom gyümölcsének nagyobb részét. Két medve- s egy hiéna-koponyát azonban mégis napvilágra hoztam sok ezer éves temetőjének koromsötétjéből.

Kijutva a barlangból a nyári nap éltető melegére, ismét illatos virágok, zsongó-zsibongó rovarok között találtam magamat s jól esett végig nézni a völgyön, hol a Körös folyó muló habjai a lemenő nap sugaraival játszadoztak.

MÁRTONFY LAJOS.

JOLÁN.

ANGOL REGÉNY.

Irtta BLACK WILLIAM.

TIZENNYOLCZADIK FEJEZET.

Egy kísérlés.

Sietsége dacára Jolán nem akarta anyját másnap mindjárt elvinni Londonból; őrizte a rögtönös változás izgalmától s csak harmadnap kelt utra vele. Háni, a szobalány kísérte csupán. Az uton, a vasuti kocsiban is folyvást foglalkoztatta anyja szellemét, részint a táj változatos szépségei, erdők, halmok, városok elsuhanó képeinek szemléletével, részint saját magáról s eddigi életéről, gyermekkora és növekedése, ifjúsága, tengeri s afrikai utazása, felvidéki élményeiről való emlékezésekkel, melyekben azon volt, hogy saját magát bensőképp megismertesse anyjával s kettejük közt az anya és leány benső viszonyát létrehozza.

— Ah, — mondá az anya, — mily szép tőled, hogy értem jöttél s egy darabig veled lehetek.

— Hogyan, egy darabig? — kérde Jolán.

— Mig ismét visszamegyek.

— De nem mégysz vissza többé soha, mindig együtt maradunk.

— Az lehetetlen. A te életed, szép ifjúságod nem arra való, hogy egy ily beteg, nyomorult léttel örökre összekötte maradjon. Neked vissza kell térded — barátaidhoz. (Férjét soha egy szóval sem említette.)

— Akkor térek vissza, ha majd te is velem jöhetsz, anyám.

Erre a szegény asszony sem elfogadólag, sem visszautasítólag nem nyilatkozott; de láthatólag megnyugtatóra szolgált, hogy fölhalált leányával maradása nemcsak néhány napi tűnékeny álom, a minek eleinte hitte, hanem mindenesetre tartósabb lesz, mint egyelőre csak gondolni is merete volt. Leánya társalgása, gyöngéd bensősége mind jobban-jobban elbájolta s mire Worthingba érkeztek, már ugy érezte magát körében, mintha soha el sem váltak s mindig együtt lettek volna.

Worthing e derült őszei napon különösen

nyájas színben mosolygott. A sárgás-szürke tenger lágyan locsolta fakó partjait s a zöld táj, a fák sárguló leveleivel kellemes összhangzatot képezett. Szállásuk, tengerre néző ablakaival és erkélyeivel, a legkellemesebb lakásnak bizonyult. Minden el volt készítve már elfogadásukra. Házi asszonyuk még egy távesővel is felszerelte az egyik ablak-nyílást, a melylyel a tengerre, s a partján elterülő vidék távolába nézelődhessenek. A berendezés- és elhelyezkedésnél Jolán tett mindent — miután szobalánya meglehetősen élehetetlen teremtés volt, anyját pedig minden fáradságtól fel akarta menteni. Ez mindenben aláadta magát leánya erőyes és ügyes intézkedéseinek — s ha beszélgetések szünetelt, komor és tétlen merengésébe sülyedt vissza.

— Sok teendőnk van, — mondá Jolán, — lássuk csak sorban. Először is elmegyünk a boltokba s számodra új fejkötőt s néhány csinos ruhadarabot vásárlunk. Aztán az illatszerészhez, mert új lakásunkban szekrényeinkbe és ruhátárunkba illatszerekre van szükségünk. Aztán üveg virágtartókat kell vásárolnunk asztalaink feldíszítésére. Ha visszajövünk, akkorra már készen vár kis kocsink a ponyval s kikocsizunk az erdőszélre, mezei virágokat szedni a virágtartókba.

— De minek akarod magadat annyira fárasztani?

— Magamat? Nekem az nem fáradság, én hozzá vagyok szokva a hegyek közt ennél sokkal fárasztóbb járások- és kirándulásokhoz is.

A dologban az volt, hogy Jolán épen anyját akarta kifárasztani, hogy neki annál mélyebb s nyugodtabb álmot biztosítson, mert tudta, hogy az ő bajának épen az álmatlanság s abból eredő idegizgatottság a legveszedelmesebb.

Aztán ismét sokat beszélt neki a felföldön, a hegyek közt folytatott életéről; ottani nagy sétáiról, növénytani gyűjtései és tanulmányairól, melyekben «egy jó barátjuk, Melville ur volt a vezetője» — aztán a derék jó mrs. Bell-ről, a ki most a háztartást viszi helyette — s még Leslie Archieról is, a kivel afrikai útjukban a tengeren ismerkedett meg, s a kiről mindig bizonyos elfogultsággal beszélt, mely anyja figyelmét sem kerülte el.

— De kedvesem, — mondá anyja, — miért foglalkozol annyit velem? Ne gondold rám, olvass, írd, ha kedved tartja, mintha itt sem volnék.

— Hogyis ne! Hiszen az a fődolgom, hogy veled foglalkozzam. El akarom felejtetni veled a londoni sárt és ködöt. A mennyit csak lehet, a szabadban, házon kívül kell lenned, jönnöd, menned, mulatoznod, szemlélődnöd. Meglásd, milyen jól tudok lovat hajtani! Egész mulatság lesz neked, ha velem kikocsizol.

Igy Jolán egészen a maga kezébe vette a ház kormányát. S ez reá nézve is szerencse volt, legalább nem gondolkozott saját szomorúsága okairól s mindig tevékeny és vidám volt az anyja kedvéért, a mi a maga baját kiverte a fejéből, de egész modorában annál komolyabbá tette, mint olyat, a ki a maga kötelessége súlyát s szerepe fontosságát érti.

Kinn jártokban egy különös dolog történt. A mint anyjának a fejkötőt megvették, az illatszerészhez mentek, de a mint a boltba benyitottak, az anyja visszariadt az illatszerek erős és kábitó szagától és semmiképp nem volt rábirható, hogy a boltba belépjen, — csak kinn akarta megvárni leányát, a ki csakhamar meg is értette anyja borzalmának okát az erős illattól, mely őt kétségkívül az opiumra emlékeztette s melytől ideglete visszaborzadt.

Vásárlásaikat végezve, hazatértek s a vásárolt ruhadarabokat felpróbálták, a szoba- és asztaldíszeket elhelyezték — s a Jolán jó izlése mindennél meg tudta nyerni az anyja kedvét, — akkorra már az uteza-ajtó előtt állt a kis kocsis s bele fogva a vaskos, erős ponylót, hogy kikocsizzanak. Idejök engedvén, pár órára terjedő kirándulást tettek a környékbe, s valahányszor kedvök akadt egy villát — egy kápolnát — egy kertet, vagy egy virágos mezőt megnézni, a szobaleányra bízták a ló és kocsis gondját s magok leszállva, sétát tettek erre meg arra. Néhol az erdőbe mélyebben is behatoltak s nagy mérék erdei és mezei vadvirággal tértek vissza az erdőszélén reájok váró fogathoz. Jolán e séta és kocsizás fáradságát, melynél sokkal nagyobbakhoz volt szokva, föl se vette, annak pedig örült, hogy anyját meglehetősen kifárasztania sikerült.

Este a vacsoránál ismét egyiptomi utazásáról beszélt sokat, s Leslie-ről, a ki iránt anyja különösen érdeklődni látszott.

— Veszélyes helyzet, — mondá, — fiatal ember és fiatal leány között, csodálom, hogy gyűrű nem került az ujjadra.

Jolán akaratlanul elpirult s ujjaára nézett, melyről jegygyűrűjét, mielőtt mostani feladathoz kezdett volna, csakugyan lehuzta volt, egészen szabadnak akarván magát a reá váró küzdelemben.

E nap mindenképp sikeresen s a jövőre nézve biztatólag végződött. Anyja nyugodt volt és semmi különös izgatottságot nem áruolt el. Egy szobában aludtak s mikor lefeküdt és a nappal fáradsága után elnyomta az álmot, Jolán még soká fenmaradt, vigyázva és virrasztva az alvót. Végre maga is megnyugodott s szabadon eresztette képzeletét — az elhagyatott felföldre, atyja — Leslie — Melville — mrs. Bell képei egymásután s együtt tüntek föl lelkében — s velők együtt szívfájdalmi és önvádjai is. Nem a beteg anyjának, hanem a fölötté virrasztó leánynak volt álmatlan és kínos éjszakája. De a hajnal végre meghozta neki is az álmot s néhány órai pihenés alatt összeszedte magát s ismét vidáman, ruganyosan ébredett föl.

Napközben levelet kapott atyjától is, a ki hosszasan és részletesen írt önmagáról, elhagyatottságáról, leánya utáni bánata- s körülete lebegő aggodalmairól. Shortlands barátjának is el kelle utaznia (kerületébe), de néhány nap múlva visszatérni ígérkezett s együtt töltendik az időt késő őszig, míg csak a parlamenti ülésszakra Londonba nem kell menniök. Mrs. Bell egészen átköltözött, egyik cselédjével, Allt-nambaba, a mit annál könnyebben tehetett, mert Melville ur még az nap, a melyen Jolán, szintén elutazott, — és pedig Kingussie-felé, hol a Londonba menő éji vonatot még elérni remélte....

Apja levelének e helyén Jolán félbehagyta az olvasást s szíve nagyot dobbant a gondolatra, hogy e szerint Melville ugyanazon a vonaton, tőle talán csak egy pár kocsival elválasztva, utazott Londonba — a melyen ő is! Hogy nem tudta, hogy meg nem érezte közellétét! De ő akarta így, a ki mindent legjobban akar, legokosabban cselekszik; a ki tőle még egy kis virágot is megtagadott, a melyről rá emlékezhettek, de a ki titkon kíséri őt utján, hogy örködjék fölötté — mint a láthatatlan gondviselés.

A levél további részében a vadászidény további eseményeiről tudósította őt atyja s azzal végezte — «a mai postával egy pár nyul, öt pár fogoly s négy vadkacsa indul számodra...»

Igy telt el a két első nap Worthingban, minden aggályos fordulat vagy esemény nélkül; sétáltak, kikocsiztak, megjárták a szomszéd falukat, réteket és berkeket, szemlélődtek az ablakukba felállított s a távolba kiszegzett messzelátón, vagy apró házi munkákat végeztek. De Jolán észrevette, hogy a mily mértékben anyja értelme tisztább lett, abban a mértékben vált szomorubbá s kedélye nyomottabbá, mintha annál nyomasztóbb öntudatára jutna lelki és testi állapotának s annál biztosabban tudná, hogy a visszaesés nem maradhat sokára el.

— Álmodtam, — mondá anyja, — félek, hogy ismét a valóra ébrednek. Tarts vissza, Jolán — segits, fogd meg a kezemet.

— Beteg voltál anyám, — szólt Jolán gyöngéden, — s még gyöngé vagy; a tengeri lég, a mozgás a szabadban majd visszahozza erődet; csak türelem és jó reménység.

— Ah, ha ugy volna, — mondá anyja s önkénytelenül remegni kezdett, midőn leánya kezét megragadva titokszerűsuttogással folytatá: Nem vettél észre, mikor Londonban, abból a házból elhoztál, hogy egy percze visszaterem hálószobámba, mintha valamit ott feledtem volna? — Igazán, ugy volt. Tudod mi volt az? Nézd — ez!

S egy kis kék üvegesét vont elő zsebéből s az asztalra tette. Leánya arcát, mely előbb oly halvány volt, sötét pir öntötte el, mintha ő szégyenlené anyja gyöngeségét. Zavarában dadogva, mégis sietett felelni:

— Igen, anyám, — tudom mi az, — de most már félre teszed, nincs többé szükséged rá.

— Félek, — felelt az anya halkán. — Próbáltam néhányszor s meg is állottam — mig azt hittem, belehalok — s akkor ez hozott ismét életre. De most remélem, nem szorulok rá